

A moldvai csángók magyar nyelvhasználatának tüneményéről

A száz esztendeje született Lükő Gábor emlékének

Amikor a moldvai csángók nyelvéről, nyelvhasználatáról, nyelvoktatásáról van szó, nem mindig tudatosul bennünk, hogy milyen különös jelenségről, milyen törekeny, könnyen megsemmisíthető tüneményről van szó, milyen meggondoltan és körültekintően kell hozzányúlni, tanítani, védeni, megőrizni ezt az éppen csak létező állapotot. Mint a kihálás szélén álló élőlények, vagy méginkább az óvatlanul feltárt régészeti leletek, egyetlen rossz mozdulattól, hibás, vagy a helyzetet nem ismeréséből fakadó félreértéstől pillanatok alatt elporladhatnak, jövőtetheletlen kárt szenvedhetnek.

Miből ered a csángók anyanyelvének sérülékenysége?

Egyrészt *létszámuk csekélységéből* következik nyelvük kiszolgáltatottsága. Mert hiszen – ha mástól nem, hát Illyés Gyulától – tudjuk, hogy más módon kell védeni az úgynevezett „nagy” nemzetek, tesszem azt a franciák nyelvét, s másként az olyanokét, mint a magyarok, akik nem csak „kisebkek”, de végzetesen szétdaraboltak is. Nos, a magyarság csángó népcsoportja ehhez képest nemcsak egészen kicsi, de különösen széttagolt, hiszen szinte minden falu lakossága máskor, máshonnan települt mai lakóhelyére, és történelmi végzetük miatt nem alakult ki köztük az egységes identitás alapját jelentő közös, „sztenderd” nyelv. Térben és időben eltérő nyelvjárások élnek egymás mellett, ami nagyon sokszor csak néhány eltérő jelenségben nyilvánul meg, mégis inkább az elkülönülést jelzi, és nem az összetartozást szolgálja. Részben tehát e téren is középkori az állapotuk, csak hogy a középkorban nem kellett szembenézniük az újkori nacionalizmus legerőszakosabb változatával.

A nyelvükre leselkedő veszedelmek másodika a *szóbeliség*, hiszen a moldvai magyarok hagyományos műveltsége itt, Európa közepén, a harmadik évezredben is szájról-szájra, apáról-fiúra öröklődik. Úgy ahogy éppen itt Etelközben, ezervalahány esztendeje szállt a rege és az ének szájról-szájra. Nyelvük és kultúrájuk különös értékét, de vesélyezettségüket, anyanyelvük mulandóságát is jórészt a szóbeliségben rejlő illékonyág hordozza. Még ha óvó céllal is, de rossz mozdulattal nyúlunk hozzá, szempillantás alatt megtörhet a megmaradás csodája.

A kiszolgáltatottságnak ezen a pókhálófonalán éri őket idegen nyelvű és idegenszívű *előljáróik, papjaik ellenséges érdekeket szolgáló ármánykodása*, megfosztván őket a természetes önbecsülés és az identitás megtartó és védekező erejétől.

Így „él” tehát Moldvában a magyar nyelv, a „Csángó himnusz” kiválasztott forrófalvi csángó „népdal” szerint: „*elvetve, eltemetve*”. Az idő és az isteni kegyelem csodálatos tüneménye, amit bárbar kezek egyetlen pillanat alatt, akár otrombaságból, pusztá oda nem figyelésből is megsemmisíthetnek.

Hát még aljas, előre megfontolt szándékkal!

A moldvai magyar nyelv a számok tükrében

Még számbavenni is nehezen tudjuk, hányan beszélnek, beszéltek, értik, értették ezt az apáról fiúra, anyáról leányára, nagyszülőkről unokájukra szálló nyelvet. Jónéhány helyen még ma is számon tartják: mikor halt meg falujukban az utolsó, magyarul beszélő ember. De valóban ő volt-e az utolsó? S valóban kihalt-e vele a magyar nyelv abban a faluban? Hiszen sokszor elég egy szomszédságból való beházasodás, vagy egy románul nem tudó idegen érdeklődése, máris felizzik a kihunytnak tűnő parázs.

A Románváros melletti Jugánt például sokáig úgy tartottuk számon, hogy a faluban Gyerke Mária – akin leánykorában Lükő Gábornak is megakadt a szeme –, a nyolevenesztendős korában is szemüveg nélkül varrogató csángó asszony az utolsó, aki még használja a magyar nyelvet. Aztán amikor Mária nénit apácás rokonsága kezdte elszigetelni a magyarföldi látogatóktól, kiderült, hogy ismerik ott mások is, tud a fia is, sőt néhány öregasszony is, csak meg kell találni és meg kell szólítani őket. Arról, hogy milyen hatásra lép működésbe ez a *genetikai emlékezet*, mondok egy példát. Harangozó Imre barátom egy találkozó szervezése során szövéshez értő idős jugáni asszonyokat utaztatott Szamosújvárra. A *bábák* az autóban egész úton románul beszélgettek egymással, mígnem egy nagy útgödörben hatalmasat dőccent a kocsí, még a motor lélegzete is elakadt. „*Vaj, vaj, édesz isztenkém*” – jajdultak fel az asszonyok, s egyikük szép, archaikus magyar imádságba kezdett.

Magam is megfigyeltem, hogy a kötött szövegekben még a nyelvvesztés szakadékanak szélén álló közösségek is inkább őrzik anyáik nyelvét. Mintha az énekek, imádságok, szólások, proverbiumok hűtőládájában jobban „elállna”, kevésbé romlana a nyelv. A Csíksomlyóra zarándokló csángók körében figyelhető meg, hogy régi, elmosódott emlékektől hajtva, énekelve, imádkozva együtt repülnek – néha bizony vergődve – a többiekkel. De egyedül már képtelenek felszállni, ha megszólítjuk őket, még e csodálatos élményről is csak románul beszélnek.

Másfelől – Csíksomlyón maradván – megfigyeltem, hogy odahaza, falujukban magyarul beszélő emberek sem tudnak teljes odaadással – és főleg értelemmel – bekapcsolódni a mise liturgiájába, mert keveset értenek a prédikációból. A mise során a hívek válaszait (responzorium) is csak románul tudják. Ezért igényelne még akkor is nagy hozzáértést, kíméletes szeretetet a magyar nyelvű liturgia és prédikáció alternatív bevezetése a moldvai csángó templomokban, ha Jászvásár, Bukarest, főként pedig a Vatikán egyházi előjáróit a krisztusi sugallatra megszállaná a jószándék. Akkor is úgy kellene lelkileg megvendégelniük a hirtelen támadt lehetőségekkel először talán élni sem tudó csángómagyarokat, mint első ebédjeik alkalmával a hosszú éhezéshez már-már hozzászokott, fogolytáborból szabadult rabokat.

Tehát európai mértékkel tisztességesnek tekinthető népszámlálás esetén sem volna könnyen megválaszolható, hogy a 250 ezer moldvai katolikus csángó közül hány beszél a magyar nyelv középkori alapokra rakódott, XIX. századi nyelvújításból kimaradt, elsősorban román szavakkal és kifejezésekkel megterhelt helyi, nyelvjárási változatait? A hivatalos román statisztika ugyanis hajtófát sem ér. Nem-hogy a magyarok, vagy a magyar anyanyelvűek számát nem képes (és hajlandó) becsületesen számba venni, de még a római katolikus vallásúakét sem. Elég egy pillantást vetnünk Tánzos Vilmosnak a moldvai csángók lélekszámáról összeállított, a Csángósors című kötetben (1999. 14.) közölt táblázatára, amely arról árulkodik, hogy 1930 és 1941 között tizedére csökkent, 1977 és 1992 között pedig 73-szorosára nőtt a római katolikusok száma. Ilyen „hivatalos” statisztikákkal torzított térségben nagyon is meg kell becsülnünk Tánzos Vilmos említett tanulmányának 17–19. oldalán napvilágot látott adatait, amelyek településenként, helyszínen készült számbavételek alapján közlik a „magyar nyelvet ismerők számát”. Ezek az „szabad szemmel” becsült adatokon lehet vitatkozni, de csak ha jobbat, megbízhatóbbat tudunk állítani helyettük. Magam is kevésnek érzem Tánzos Vilmos talán túl szigorúan becsült felszázazes „magyar nyelvet ismerő” csángóját, s inkább hajlok Pozsony Ferenc (2005. 8.) megállapításának elfogadására, mely szerint „... a moldvai falvakban és városokban (...) még napjainkban is közel 100 000-en értenek és beszélnek magyarul”. Nehezen hiszem ugyan, hogy a különbség csupán a városban élő és magyarul beszélő csángók számának hozzáadásából adódna, de reálisabbnak érzem ezt a számhatárt.

A pusztulás fokozatai

Tehát – mint mondtam – nem könnyű számba venni a magyar nyelvet használók, értők számát az egykori Etelközben. Nemesak hogy nem könnyű, de irgalmatlanul nehéz. Hiszen a lehetséges ötven- és százezres létszám közötti „magyar nyelvet ismerők” körében óriásiak az eltérések, az árnyalatok. Ennek a „sokszínűségnek” néhány jelenségét próbálok a következőkben fölillantani. De talán helyesebb, ha a csálóka *sokszínűség* helyett a pusztulás mértékének fokozatairól, árnyalatairól beszélünk.

A moldvai csángómagyarok anyanyelve úgy hal el, ahogy az elkötött, vagy stilszerűbben szólva a *lelancolt* végtag, amelyben lelassul, majd megáll a vérkeringés. Régóta tartó zsibbadás ez, talán a XV. században elkezdődött a magyar nyelvű liturgiával érkező husziták és más protestáns „eretnekek” erőszakos „megtérítésével”, amikor a rekatolizált híveknek a római katolikus egyház nem tudott vagy talán nem is akart anyanyelvű egyházi szolgálatot nyújtani. Tovább romlott a helyzet a XVII. században Moldva missziós területté nyilvánításával, aminek következtében még a kevés magyar pap is kiszorult a csángó falvakból, akik ott szolgáltak, vagy szolgálhattak volna. Végül egyházi részről betetőződött a jászvásári római katolikus püspökség XIX. század végi megalakításával, aminek ára a katolikus csángók elrománosításában való egyházi közreműködés vállalása volt.

Az éltető vért szállító ereket szorító láncok talán legsúlyosabbja az *anyanyelvű oktatás hiánya*. Emiatt maradt ki a moldvai magyarság a XIX. század hazai nyelvújító mozgalmaiból, anyanyelvünk nagy vérátömlesztéséből, s emiatt van kitéve a csángók anyanyelve mindenfajta védelem nélkül a különböző nyelvi, információs és kommunikációs széljárásoknak. Emiatt vált és válik, degradálódik egyre több helyen „konyhanyelvű”, emiatt szorul egyre inkább a falvakba, az otthonokba, a vének fogatlan szájába.

Az anyanyelvű iskolai oktatás hiánya elsősorban három fő területen károsítja, torzíja a moldvai csángók anyanyelvét. Mármost ott, ahol még nem halt ki a magyar szó.

1. Az általános tankötelezettséget az elmúlt másfélszáz esztendő alatt, vagyis Románia megalakulása óta fokozatosan vezették be és követelték meg, s ez a folyamat néhány elemében még ma sem fejeződött be. A román nacionalizmus azonban ezt a kétségtelen civilizációs vívmányt is saját szolgálatába állította, a magyar nyelvet nemhogy kitiltotta, mint a templomokból, de *be sem engedte az iskolákba*. Sőt! Az *Isten házában* a magyarul tudó *deák*ok (kántorok) révén, különösen paphiányos időkben és helyeken még a XX. század első felében is megszólalhatott néhány magyar imádság, szentes ének; az iskolákban azonban csak a román nyelvet ismerő állami tanítókkal kínlódhattak a magyar anyanyelvű csángó csemeték. Szörnyűséges történeteket hallhattunk arról, hogy ezek a primitív és brutális román tanítók miként élték ki jórészt tudatlanságukból eredő haragos indulataikat szegény kis csángó gyermekeken, mert azok nem beszéltek az államnyelvet. Egy onyesti barátom, Kecskés András mesélte, hogy nyolc esztendő korában (1935-ben), magyar beszédje miatt egy Nicolae Puscaş nevezetű tanító a térdére fektetve, nadrágszíjával úgy elverte őt, hogy kinjában beleharapott a szadista tanító lábába.

Így aztán a csángó gyermek életének legnagyobb gondja – a csecstől való választás után –, hogy mire iskolába kerül, megtanuljon románul. Emiatt a csángó szülők, nagyszülők, akiknek sem idejük, sem kedvük gyermekeiket az idegen nyelvre oktatni, azt a „kényelmes” megoldást választják, hogy a gyermekükhöz románul szólnak. Vagy legalábbis próbálnak szólni, mert a nagyanyák, dédanyák sokszor maguk sem, vagy legalábbis nem jól beszélnek ezt a nyelvet. Ha tudjuk is, hogy – a maguk módján – gyermekeiknek, unokáiknak akarnak segíteni, mindez látni és hallani: maga az iszonyat. Már a csecsemőkhöz is románul gügyögnek. Beidegződött a gyakorlat, hogy a csángó szülők egymással, a nagymamával, a magyarföldi vendéggel, a bekopogtató szomszédal anyanyelvükön beszélnek, de a gyermekeikhez románul szólnak, mint valami idegenhez. S nyilván a kicsi gyermek is idegennek, kirekesztettnek érezheti magát, bár ahogy nő, természetesen egyre többet megért a nagyok magyar beszédjéből. Vajon miként kerülnek ezek a szülők és gyermekeik érzelmi közelségbe, ha nem a saját anyanyelvükön, ha nem a családban használt nyelven szólnak egymáshoz. S mindezt olyan reflexszerűen teszik, hogy még az én Magyarországon született fiacskámhoz is nem egyszer románul szóltak csángó ismerőseim, csupán azért, mert *gyermek*. A csángó anya tehát bármilyen szép és gazdag a nyelve, elrejtje gyermeke elől, s idegenül beszél vele. Mintha az anyatejet vonná meg gyermekétől, hogy mindenféle pótszerekkel etesse. Az állatvilág szociális kapcsolatainak rendjében rendszerint megvan az ösztönös gátlás, hogy a kölyköket bizonyos korig nem szabad bántani, s ahogy serdülnek, úgy lesznek vele egyre „gorombábbak” a szülei, a felnőttek. A csángók anyanyelvű kommunikációjában ez a célszerű magatartásforma éppen a visszajára torzult. Ahogy nő a gyermek, s mindinkább felnőttzámba veszik, már inkább szólítják anyanyelvükön, magyarul.

2. Szegény csángó gyermekek így aztán rendszerint sem magyarul, sem románul nem tanulnak meg igazán, legalábbis *egyik sem válik anyanyelvükké*. A nagyobb gyermekektől, a felnőttek beszédéből idővel valahogy megtanulják, s egyre inkább használják, vagy legalábbis értik a magyar szót. Ugyanakkor románul sem tanulnak meg rendszeren, mert hiszen a csángó asszonyok, nagymamák közül sokan éppen csak törlik a románt. Különösen a nemeket használják ügyetlenül. A magyarul már nem beszélő, úgynevezett északi-csángó falvakban is meg lehet figyelni, hogy az idősebbek, akik nem iskolában, hanem „hallás után” tanulták az államnyelvet, rosszul alkalmazzák a különböző nemeket, hiszen a magyar nyelv nem ismeri a him és nőnemű szavak eltérő ragozását.

De ugyanilyen rosszul használja a magyar nyelvet is, hiszen nem iskolában, templomban, nyelvtant, irodalmat tanulva, ismerve sajátították el, hanem pallérozatlanul kapják, keverik, rongálják. Nyelvünk – mint tudjuk – gondozatlanul még nálunk is romlik, kopik, hígul, műveletlen kerthez lesz hasonlatos. Pedig a Kárpát-medencén belül „még” tanítják az iskolákban a magyar nyelvtant, irodalmat – ha nem is olyan intenzitással, mint kellene; a nyelv művelők, ha ellenséges pergőtűzben is, igyekeznek megőrizni anyanyelvünk értékeit. Moldvában mindez hiányzik, igaz, hogy a médiák nyelvrontó hatása sem érvényesül úgy, mint nálunk. De a mérleg mindenképpen negatív.

3. A kártevés harmadik vetülete a *magyar nyelv becsületének, rangjának értékvesztése*, ami elsősorban nyelvi kisebbrendűségi érzés számos jelenségében mutatkozik meg. Való igaz, hogy az elhagyott, gondozatlan kerthez – hogy ne temetőt mondjak – hasonló csángó nyelv, értékes és szépséges virágai ellenére a városi, ipari, információs léttel és a globalizálódó világgal való érintkezés során egyre kevésbé alkalmas teljes értékű kommunikációra. De a papok, tanítók részéről megnyilvánuló román egyházi

és világi sovinizmus olyan mértékben sulykolja a csángókba anyanyelvük értéktelenségét, „korcsitúra”-ságát, hogy esetenként azok is lenéznek, akik benne nőttek fel és tökéletesen használják.

Hogyan lehetséges mindez? Gondoljunk csak „anya”-országi kiszolgáltatottságunkra, anyanyelvi és nemzeti identitásunk felőrölődésére. Pedig nálunk még megvannak az iskolák, a templomok, lennének értelmiségeink is, akik – ha nem is a Németh László-í elkötelezettséggel, de – itt-ott még őrzik és védik a nemzet immunrendszerét. A moldvai csángóknál mindez hiányzik. Ott nincs aki elmondaná nekik kulturális értékeik fontosságát, megmagyarázná anyanyelvük szépségét, megőrzésének jelentőségét. Nincs senki, aki rávezetné őket arra az értékrendre, aminek mentén a svájci állampolgár, ha ismeri is az irodalmi német nyelvet, a hochdeutsch-ot, saját közösségeiben a helyi németet, a switzerdeutsch-ot is használja, és ez számára teljesen természetes és magától értetődő. Ennek a szemléletnek, ennek az értékrendnek a hiánya az, ami a még magyarul beszélő csángók anyanyelvét a leginkább veszélyezteti.

Mert hiába állapította meg az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 2001-ben született, 1521. számú ajánlása, hogy „A csángók a magyar nyelv egy ősi formáját beszélik”, évszázados identitásuk „alapja a római katolikus vallás és saját nyelvük, a magyar egyik nyelvjárása, amelyet a családban illetve a faluközösségekben beszélnek...”; hiába fogalmazta meg az ajánlás 9. pontja, hogy a csángók számára „biztosítani kell az anyanyelven történő oktatás lehetőségét a román alkotmánynak és oktatási törvényeik megfelelően”, ha egyszer – ugyanennek a Jelentésnek 34. pontja szerint – „a román hatóságokban nincs meg az akarat (helyi szinten) és hiányoznak az eszközök (központi szinten) ahhoz, hogy alkalmazzák saját oktatási törvényüket.” (ET 2002, 105–114.) Ismerjük a közelmúltból, hogy a moldvai Lujzikalagorban és Gajdárban a nyakkendős és a reverendás sovinizisták milyen vérlázító módszerekkel akadályozzák Románia oktatási törvényének érvényesülését, a „fakultatív” anyanyelvi oktatás lehetőségének megteremtését. Ehhez tegyük hozzá, hogy sem a romániai magyarok „érdekképviselői” szervezetében, sem a magyarországi kormányban nincs meg a szándék, hogy a csángók anyanyelvének érdekében a nemzetközi fórumokon fellépjen.

Nem csodálkozhatunk tehát azon, hogy maguk a csángók sem becsülik eléggé az elődeiktől örökölt hagyományt, az anyanyelvet. Elhiszik, hogy nyelvük nem magyar, „csak csángó”, amin nem lehet és nem is érdemes beszélni. Mintha az erdélyi mócot, vagy a havasalföldi oltyánt akarnák meggyőzni arról, hogy beszéde nem román nyelv! Náluk aligha lenne sikeres az ilyen sunyi agitáció.

A moldvai magyar nyelv megmaradásának esélyei

A moldvai csángók magyar nyelvhasználata tehát valóban *tűnemény*. Néha úgy tűnik, mintha már elveszett lenne, aztán újra és újra előtűnik. A Nyugat-Európában vendégmunkáskodó csángók egy része nemcsak a magyar nyelvét veti le, de mint hallom, gyermekeik sokszor már románul sem tudnak. Mások viszont ott, az idegenségben ébrednek magyarságukra. Az Erdélybe került csángóknak is választaniuk kell a megmagyarosodás és az elrománosodás között. De még Magyarországon sem ígéretes a helyzetük. 2005. december 5-én láthattuk milyen könnyen lehet az identitásában megingatott belhoni magyarságot aljas módon saját külhoni testvérei ellen fordítani. Ilyen környezetben a nálunk dolgozó csángó munkástól aligha várhatjuk el, hogy – minden tisztelet a kivételeknek – magyarságában meg erősödjön, a magyar nyelvhez való kötődése szorosabbá váljon.

Feltehetjük tehát a kérdést: betöltheti, betöltheti-e Moldvában a magyar nyelv a csángók megőrzésében, megmaradásában évszázadokon át – ha súlyos veszteségekkel is – betöltött szerepét? Minden kedvezőtlen jelenség ellenére bizakodom. Több mint negyven esztendeje járom a moldvai csángó falvakat, s ha nekem szegeznék a kérdést, hogy mennyit veszített az egykori Etelközben a csángómagyar nyelv, nyugodt lélekkel állíthatom, hogy semmit. Sőt!

Igaz, hogy számos helyre már az utolsó pillanat után érkeztem, jó néhány faluban azóta halt meg az a néhány idős ember, aki még emlékezett arra, hogy 50-60 esztendeje jóval többen tudtak magyarul. De a lakosság többségét tekintve magyarul értő-beszélő falvakban emberöltőnyi idő alatt sem romlott a helyzet számottevő mértékben. Már a csángók jelentős számbeli növekedése is pótolta a veszteségeket. Az Erdélybe, Magyarországra járó „vendégmunkások” pedig kimondottan fellendítették a csángó falvakban a magyar nyelvhasználatot. Igaz, hogy ez inkább csak a szókincs bővülését, mégpedig sajnos sokszor a trágárság irányában való bővülését jelentette, de a *nyelvi biztonság*nak mindenképpen hasznára vált.

Leginkább azonban a gyermekeken mérhető az előnyös változás. Hiszen 15–20 esztendeje, még a többségében magyarul beszélő csángó falvakban is – néhányat, mint Külsőrekecsin, Magyarfalu, Lészped, Pusztina s talán még egy-kettőt kivéve – románul köszöntek, egymás közt is románul beszél-

tek a tíz esztendősnél fiatalabbak. Az erdélyi, magyarországi táborozások, különösen pedig a fakultatív anyanyelvi oktatás eredményeként, legalábbis abban a tízegyhány faluban, szemmel láthatóan, néha egyenesen mellbevágóan megnőtt a magyarul értő-tudó gyermekek száma. Szinte büszkén és egyre természetesebben köszönnek a falut járó "idegen"-nek magyarul, mind gyakrabban lehet találkozni egymással is szüleik nyelvén beszélő gyermekkel.

Ezt a folyamatot kellene minden eszközzel erősíteni, bár az eredmény „csak” az, hogy *kevesebb településen ugyan, de többen és jobban beszélnek magyarul*. Ám ennek is számos, elsősorban emberi feltétele van, aminek megvalósulásában országunk mai állapotában inkább csak reménykedhetünk, s még a hathatós támogatásban sem bízhatunk. Pedig ha többen vállalkoznának körünkből, hogy közvetve vagy közvetlenül meggyőzzék a csángókat, miszerint az államnyelv megtanulásának nem feltétele az anyanyelv felhagyása; ha többen lennének közöttük, akik az idősebb asszonyokat összefogva a még ismert magyar énekekkel ülnék meg a családi és az egyházi ünnepeket; ha az iskolán belül és kívül magyar írásra-olvasásra tanítók között többen lennének *a magyar nyelv értékét sugalló*, a magyar névnap-i köszöntők szépségét példázó *nevelők*; ha a csángó falvak gazdaságilag is sikeres vállalkozóiban – akikre könnyebben és szívesebben felnéz a szegényember – nagyobb mértékben meg lehetne szólaltatni a felelősségérzetet apáik, nagyapáik nyelve és kultúrája iránt; ha az erdélyi katolikus papok közül többen vállalkoznának arra, hogy egyelőre ugyan még csak magán-, vagy alapítványi házak udvarain, de magyarul misézzenek és prédikáljanak számukra; ha tovább terjedne a főként magyarországiakra alapozott falusi vendéglátás, vagyis magyar nyelv ismeretével és használatával megvalósítható pénzkereset – szívesebben és megalapozottabban reménykedhetnénk.

Még jó néhány kedvező tényezőnek kellene létrejönnie és érvényesülnie, hogy nagyobb esélye legyen a moldvai csángómagyarok körében a nyelvetvesztés fékezésének, a magyar nyelv megmaradásának. Különböztetve beteljesedik Polescu Ioanu szamosújvári sovén újságíró jóvendölése, aki 1880-ban Erdélyből uszította a bukaresti kormányt a csángók elrománosítására. „...a gyermekeket – javasolja a janicársárgépzést – végrehajtó segítségével iskolába kell vitétni télen és nyáron, különösen a lányokat, akikből majd anyák lesznek, és gyermekeiket románul fogják tanítani (...) templomaikba erdélyi román közösségekből származó [görögkeleti] papokat kell hozni, akik románul prédikáljanak és olvassanak fel nekik”. És *„amikor a kántortanító románul énekel nekik, s amikor az anyák gyermekeiket románul fogják ringatni, célunkat csak akkor fogjuk elérni.”* (Polescu 1880. 27.)

Nem lehet nyugtunk, mindent el kell követnünk, hogy ezt az átkot elhárítsuk csángómagyar testvéreinkről!

Halász Péter

Irodalom: (ET 2002): Veszélyeztetett kisebbségi kultúrák Európában. Európa Tanács Információs és Dokumentációs Központ. Bp. 2002.; (Polescu 1880): *Polescu, Ioanu*: Limba ungureasca în Moldova. Amicul Familiei 1880. IV. 2. 27.; (Pozsony 2005.): *Pozsony Ferenc*: A moldvai csángó magyarok. Gondolat Kiadó – Európai Folklór Intézet. Bp. 2005.; (Tánczos 1999.): *Tánczos Vilmos*: A moldvai csángók lélekszámáról. In.: Csángósors. A Magyarországtudományok Könyvtára. Bp. [1999] 7–32. old.

Gál Sándor:

Van három szavunk, amely meghatározza létezésünk teljességét. Az első az *anyaöl*, a második az *anyaföld*, a harmadik pedig az *anyanyelv*. Az első az életet adó, az életre nevelő a második létezésünk, sorsunk, munkánk, sikereink és kudarcaink színtere, s majdani nyugvóhelyünk is. És ami e kettőt egybefogja – a harmadik –, az az *anyanyelv*. Hogy nyelvünk létezésünk harmadik egységét az anya szavunkkal kapcsolta egybe, az nemcsak azt jelenti, hogy e három fogalom milyen mértékben meghatározója életünknek, de egyúttal a nyelv, a magyar nyelv sűrítő erejét és képességét is fölragyogtatja. [...]

Vallomás az anyanyelvről, 1991. (részlet)